

Selviytymistarinoilla yhteiskuntaan.
Narratiivinen tutkimus rikos- ja
päihdetaustaisista
kokemusasiantuntijoista

Janika Lindström

Miksi tutkia rikostaustaisia kokemusasiantuntijoita?

- Kokemusasiantuntijatoiminnan avulla voidaan tarjota mahdollisuus antaa ääni ”äänettömille” asiakasryhmille (Rissanen, 2015). Kokemusasiantuntijat edustavat koko asiakasryhmää, eivätkä puhu vain omasta puolestaan (Beresford & Salo, 2008; Barnes, 2008).
- Kokemusasiantuntijatoiminta voi tarjota rikos- ja päihdetaustaisille ihmisille uudenlaisia osallistumisen mahdollisuuksia. Osallistumisen kautta tulee mahdolliseksi ihmisten vaikuttamisen mahdollisuudet. (Beresford, 2016; 2021.)
- Kokemusasiantuntijat purkavat erilaisia alistavia ja leimaavia yhteiskunnallisia rakenteita (McLaughlin, 2009; Sweeney, 2009). Yhteiskunnallisella tasolla kokemusasiantuntijatoiminnalla voidaan nähdä olevan merkitystä laajemminkin, kun kokemusasiantuntijoiden kertomien tarinoiden voidaan katsoa edesauttavan murtamaan ennakkoluuloja ja pelkoja erilaisuutta kohtaan sekä vähentämään stigmoja ja syrjintää (Rissanen & Puumalainen, 2016; Barnes, 2008).

Kokemusasiantuntija

- Kokemusasiantuntija voidaan määritellä kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneeksi henkilöksi, jolla on omakohtaista kokemusta sairastamisesta, kriisistä tai tietystä elämänvaiheesta, joko itse sairastavana, kuntoutuvana, palvelun käyttäjänä tai läheisenä. Kokemusasiantuntija tietää, mikä häntä on auttanut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet hänen tai hänen läheistensä toipumiseen. Lisäksi hänellä on halu kehittää palveluita tai auttaa muita oman kokemuksensa perusteella.

(STM 2009; Kuosmanen ym. 2013)

Rikos- ja päihdetaustaiset kokemusasiantuntijat

Rikos- ja päihdetaustaisilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa henkilöitä, joiden menneisyyteen kuuluvat tuomiot rikoksista sekä päihteidenkäyttö. Rikos- ja päihdetaustaisilla voidaan olettaa olevan tietoa rikoksista irrottautumisesta ja päihteistä luopumisesta.

Empowerment

- Käsitteellä kaksi puolta: voimaantumisessa korostuu henkilökohtainen kasvu, kun taas valtaistamisen käsitteeseen liittyy selkeämpi yhteiskunnallinen ja kriittinen aspekti (vrt. Kivipelto & Kotiranta 2011). Itseään koskevat uskomukset rakentuvat sosiaalisissa prosesseissa. Voimaantumisprosessiin vaikuttavat toiset ihmiset, olosuhteet sekä rakenteet. Empowerment -näkökulma on henkilökohtainen ja yhteiskunnallinen prosessi, jossa ymmärrys laajenee ja liittyy erilaisten sosiaalisten ongelmien sekä epäoikeudenmukaisuuksien tunnistamiseen.

Asiantuntijuus

- Avoimessa asiantuntijuudessa asiantuntijuus ei ole johdettavissa suoraan tietystä ammatista, asemasta tai koulutuksesta käsin. Asiantuntijuuteen liittyvää asemaa ei voida antaa automaattisesti etukäteen kenellekään, eikä sitä lähtökohtaisesti voida myöskään sulkea keneltäkään pois. (Eräsaari, 2002, p. 23–30.) Beresford (2001) korostaa, että kokemukseen perustuvat asiantuntijat tulisi ottaa mukaan sosiaalipolitiikan suunnitteluun. He eivät suunnittele vain omia palveluitaan, vaan koko asiakasryhmän palveluita (Doel & Best, 2008).

Narratiivinen identiteetti

- Narratiivinen identiteetti rekonstruoi omaelämäkerrallisen menneisyyden ja kuvittelee tulevaisuuden siten, että se antaa ihmisen elämälle jonkin verran yhtenäisyyttä, tarkoitusta ja merkitystä. Identiteetti on muodostunut sen elämäntarinan myötä, jossa ihminen on luonut roolinsa suhteessa toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan (McAdams & McLean 2013.)

Desistanssi

- Viime vuosina on alettu kiinnostumaan rikollisuuden syiden lisäksi myös rikollisuudesta irrottautumisesta (Paternoster et al., 2016; Bersani et al., 2018; Gålnander, 2020a). Desistanssia ei tule niinkään nähdä tapahtumana tai tilana, vaan pikemminkin prosessina tai meneillään olevana työskentelynä (McNeill & Maruna 2008, p. 226).
- Primaariksi desistanssiksi kutsutaan lyhyen ajan rikoksettomuutta. Sekundaarinen desistanssi on liitetty pysyvään rikoksettomuuteen, jossa entinen rikoksentekijä rakentaa itselleen uutta rikoksetonta identiteettiä (Farrall & Calverley, 2005, p. 2). Desistanssi vaatii ympäristön tuen ja hyväksynnän onnistuakseen. Tätä kutsutaan tertiääriseksi desistanssiksi (McNeill, 2015). Nugent ja Schinkel (2016, p. 570) kutsuvat näitä kolmea ulottuvuutta toimintadesistanssiksi, identiteettidesistanssiksi ja suhdedesistanssiksi. Kaksi ensimmäistä ulottuvuutta ovat yksilön itsensä hallinnassa, kun taas kolmas ulottuvuus on riippuvainen myös toisista ihmisistä ja yhteiskunnasta.

Haastateltavat

- Tutkimusaineisto tuotettiin haastattelemalla rikos- ja päihdetaustaisille suunnatun kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneitä ja koulutuksessa olleita kokemusasiantuntijoita (N=19) kahdessa yli sadantuhannen asukkaan kunnassa Etelä-Suomessa.
- Useimmat haastateltavista olivat viettäneet vuosia elämästään eri vankiloissa, ja päihteet olivat kuuluneet heidän elämäänsä. Lähes kaikilla haastateltavilla oli sekä rikostausta että päihdetausta. Enemmistöllä haastateltavista oli taustallaan useita vankeustuomioita. Yhdellä haastateltavalla ei ollut taustallaan tuomiota ja yhdellä oli taustallaan pelkkä sakkovankeus. Haastateltavista naisia oli 5 ja miehiä 14. Haastateltavien iät vaihtelivat 23:sta 53:en vuoteen.
- Kokemusasiantuntijakoulutukseen hakiessaan haastateltaville oli kertynyt vuoden tai vuosien kokemusta toipumisesta sekä rikollisuudesta irrottautumisesta. Tästä syystä haastateltavilla oli kokemusta siitä, mikä heitä oli toipumisessa auttanut sekä miten he olivat onnistuneet irrottautumaan rikollisesta elämäntavasta.
- Jotkut haastateltavista olivat saaneet tukea päihteettömyydelleen yhteisökuntoutuksessa vankeuden aikana ja osa haastateltavista sai tukea päihteettömyyteen vapauduttuaan vankilasta. Useimmat haastateltavat kävivät edelleen säännöllisesti erilaisissa vertaisryhmissä, joista he saivat tukea päihteettömyydelleen.

Haastateltavista neljännes toimi parityössä ammattilaisen kanssa

Työnantaja	Työsuhde
Kunnallinen päihdepalvelu	Oppisopimus (N=1) Palkkatyö (N=1)
Lastensuojelu	Työharjoittelu (N=1)
Korkeakoulu, kouluttaja	Työharjoittelu (N=1)
Yksityinen päihdehuollon asumispalveluyksikkö	Oppisopimus (N=1)
Asumispalvelut (järjestö)	Palkkatyö (N=2)
Erilaisia vertaispalveluita tarjoava järjestö	Työharjoittelu (N=5) Oppisopimus (N=1) Palkkatyö (N=1)
Eri työnantajat (vertaistyö, asiakaspaneelit, tarinan kertominen)	Keikkatyö (N=1) Aikaisempi työkokemus (N=4)

Koulutuksesta

- Rikos- ja päihdetaustaisille suunnattu kokemusasiantuntijakoulutus sisälsi kolme kuukautta kokopäiväistä opiskelua sekä kolmen kuukauden harjoittelujakson työelämässä.
- Koulutuksen keskeiset teemat olivat kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus, kriminologian ja rikosseuraamusalan perusteet, vuorovaikutus ja ammatilliset menetelmät, ammatillisuus ja reflektointi, työelämätaidot, projektityö ja moniammatillinen verkostotyö.

Kaksoisroolini kouluttajana ja tutkijana

- Kokemusasiantuntijakoulutusta toteutettiin kahdella paikkakunnalla. Toimin toisen koulutusryhmän yhtenä kouluttajana. Tämä tutkimusprosessiin liittyvä kaksoisrooli edellytti minulta tutkijana jatkuvaa omien käsitysten itsereflektiota.
- Bergerin (2015, p. 220) mukaan tutkijan on tunnistettava oma sijaintinsa ja asemansa sekä tutkimuksen sisällä, että sen mahdolliset vaikutukset tutkittavaan ympäristöön, ihmisiin tietoja kerätessä ja tulkittaessa. Tutkijan kaksoisrooli haastaa pohtimaan tutkimuksen objektiivisuutta sekä tutkimaan subjektiivisuuden vaikutuksia tutkimukseen (vrt. Greene, 2014, p. 13).

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena on rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijoiden kertomat tarinat. Rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijuuden lähtökohtana oli toipumista ja rikollisuudesta irrottautumisesta koskeva primaaritarina. Se oli luoteeltaan pitkälti selviytymistarina, jossa haastateltava omin päätöksin ja osin myös ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta pääsee irti rikollisesta elämäntavasta ja siihen liittyvistä asioista. Tätä primaaritarinaa ei tutkimuksessa varsinaisesti tutkittu, mutta se kuitenkin muodosti pohjan, jonka kautta kokemusasiantuntijuutta koskeva tarina saa merkityksensä.

Tutkimuskysymykset

- Miten empowerment ilmenee kokemusasiantuntijoiden selviytymistarinoissa, ja millainen yhteiskuntasuhde niissä rakentuu?
- Miten rikos- ja päihdetaustaiset kokemusasiantuntijat refleктоivat tarinoissaan jaettua asiantuntijuuttaan ammattilaisten kanssa?
- Miten rikostaustaiset kokemusasiantuntijat kertovat itsestään, ja miten he tulkitsevat menneisyyttään nykyisestä kokemusasiantuntijan asemastaan käsin?

Metodologiset lähtökohdat

- Tutkimuksen metodologia sijoittuu sosiokonstruktioismin ja kriittisen realismin välimaastoon. Tieto ymmärretään sosiaalisissa prosesseissa syntyneeksi ja toimintaan linkittyväksi. Tutkimuksessa kiinnostus liittyy ihmisten eri konteksteissa antamille merkityksille. (Burr 2015.) Kriittisen realismin avulla tunnistettiin piiloisia ja rakenteellisia mekanismeja (Fletcher 2017). Tässä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena ovat erityisesti kokemusasiantuntijoiden kertomuksien sosiaaliset todellisuudet sekä kokemusasiantuntijoiden niille antamat merkitykset.
- Tutkimuksessani narratiivisuus liittyy aineiston hankkimiseen ja sen analysoimiseen. Tutkimuksessani en erottele kertomusta ja tarinaa käsitteellisesti vaan käytän molempia kielellisiä ilmaisuja (ks. Hyvärinen & Löyttyniemi, 2005).
- Tarinallinen lähestymistapa
 - haastattelun kysymyksillä on tavoiteltu kerronnallista aineistoa
 - tutkimuksessa on analysoitu tarinoita ja tuotettu aineisoon perustuvat tarinat

Aineiston analysointi (artikkeli 1)

- Ensimmäisessä artikkelissa narratiivisuus toteutui yhtenä perustarinana. Sen alkuvaiheessa kuvataan rikos- ja päihdetaustaisten hakeutumista kokemusasiantuntijakoulutukseen, kouluttautumista kokemusasiantuntijoiksi sekä työskentelyä koulutuksen jälkeen.
- Aineiston analyysi eteni seuraavaksi teemoitteluun, jossa etsittiin teemoja sekä asiakokonaisuuksia, joissa haastateltavat kuvasivat yksilöllisiä prosessejaan kouluttautuessaan kokemusasiantuntijoiksi sekä kokemusasiantuntijan tehtäviä ja mahdollisuuksia.
- Analyysin viimeisessä vaiheessa teemoja tulkittiin erilaisina empowermentiin liittyvinä kertomuksina yksilöllisinä ja yhteisöllisinä prosesseina suhteessa yhteiskuntaan.

Table A1: Summary of results.

Narratives shared with professionals

Individual level

- possibility to engage, encounter and be heard
- reflecting on one's own story with others and seeing one's story as meaningful
- examining one's past made one feel more whole, increased one's understanding, and enabled one to deal with one's emotions

Social level

- anti-authoritative attitudes towards professionals and officials became more positive
- representing people with a history of crime and substance abuse and reducing prejudice and stigma
- influencing professionals' attitudes and change processes

Narratives shared with expert-by-experience trainees with a history of crime and substance abuse**Individual level**

- being accepted as oneself
- increased self-knowledge
- feeling of being part of the group and pride over it
- strengthened belief in one's own and others' abilities to overcome difficulties
- identifying one's strengths
- mutual reflection on one's recovery, desistance and criminal identity and accepting one's incompleteness

Social level

- identifying new possibilities that come with being an expert by experience
- recognizing the failures of society's safety nets in the past

Narratives as tools for advocacy**Individual level**

- work that is perceived as meaningful
- increased credibility brought on by having had a tough past
- feeling of being a good citizen through employment
- functioning teamwork with a professional increased confidence in one's abilities to act as an expert by experience
- trust in almost limitless influencing opportunities

Social level

- client's advocate in the service system
- influencing professionals' attitudes, services and policymaking
- awareness of flaws concerning the status of experts by experience
- paying back to society for one's crimes
- acting as an example of survival, entitled to represent marginalized people

Vocational education offers the possibility to give up the status of oneself as an expert by experience

Aineiston analysointi (artikkeli 2)

- Toisessa artikkelissa haastateltavien haastattelupuheesta etsittiin vastauksia haastattelijan kysymyksiin, joissa oli lyhyitä kuvauksia erilaisista sosiaalisista tilanteista ja niihin liittyneistä menneistä tapahtumista, haastatteluhetken nähden ajankohtaisista tapahtumista sekä tulevaisuuteen liittyvistä erilaisista suunnitelmista ja tavoitteista.
- Haastatteluaineiston kerronnallisista vastauksista rakennettiin yksi ydintarina ammattilaisen kanssa toteutuvasta parityöstä, joka kuvasi erilaisten haastateltavien kertomien tarinoiden kautta tapahtumia, joita käytettiin juonellisina kuvauksina koko aineistosta.
- Sisäisten tarinoiden katsotaan ilmentävän mielen sisäisen kokemuksen organisointia, joka toimii hypoteettisena konstruktiona tehden ymmärrettäväksi esilaisia elämän ilmauksia. Analyysitapa nosti esille lähinnä reflektoidun sisäisen tarinan Tällöin sisäinen tarina nähtiin sosiaalisessa tilanteessa muotoutuneena ja refleктоituna kertomuksen muotoon. Kaikkia asioita ei välttämättä haastattelutilanteessa kerrottu. (Hänninen 1999.)

Aineiston analyysi (artikkeli 3)

- Kolmannessa artikkelissa tarkastelun keskiössä olivat haastateltavien kertomukset identiteetistään. Tutkimuksen aineiston analyysissä sovellettiin McAdamsin ja McLeanin (2013) esittämää mallia narratiivisen identiteetin eri rakenteista (agency, communion, redemption, contamination, meaning making, exploratory narrative processing, coherent positive resolution). Valittu viitekehys teki mahdolliseksi aineisto-otteiden yksityiskohtaisten tapahtumien sekä niiden merkityksien moniulotteisen analysoimisen narratiivisen identiteetin näkökulmasta.
- Lopuksi aineistoa tarkasteltiin eri desistanssiteorioiden valossa.

Table 1. Coding of the data (following McAdams & McLean, 2013), themes, and numbers.

Coding construct	Themes	Number of interviewees
Agency	<p>Supporters and advocates for peers with a history of crime and substance abuse as well as experts working with professionals</p> <ul style="list-style-type: none"> –helping people with a history of crime and substance abuse, advocating their cause within the service system and society at large alongside professionals –sharing expertise with professionals 	19
Communion	<p>Sense of belonging with peers</p> <ul style="list-style-type: none"> –shared ‘peeriness’ with recovered people promoting one’s ability to cope at work and creating a sense of belonging with people encountered at work –a special bond among people with history of crime –elements of ‘peeriness’: understanding, openness, trust 	19
Redemption	<p>Difficult past experiences at work</p> <ul style="list-style-type: none"> –processing the past, acceptance and trust for the future –processing one’s crimes and analysing the causes and effects –distancing oneself from the experiences, professional approach to the past and authorities 	19
Contamination	<p>Stories of contamination in the service system</p> <ul style="list-style-type: none"> –subordinate status in relation to educated professionals in the service system 	11
Meaning making	<p>Reparation for criminal acts as a productive citizen</p> <ul style="list-style-type: none"> –helping as a means to make up for past wrongs and earn appreciation –status as a productive member of society through work –cooperation with professionals and a positive relationship with them 	9
Exploratory narrative processing	<p>Being accepted and redefining stigmas</p> <ul style="list-style-type: none"> –the past as a strength, stigma are one’s own insecurities –feedback and appreciation for the work and a sense of being accepted 	19
Coherent positive resolution	<p>Transformation from a client to an expert:</p> <ul style="list-style-type: none"> –self-respect for survival 	14

- Lindström, J., & Toikko, T. (2022) Survival stories as access to society. People with history of a crime as experts by experience, *Nordic Journal of Criminology*, 23:1, 3-22
- Lindström, J., & Rantanen, T. (2021). Experts of the streets: The thoughts of experts by experience with a history of crime and substance abuse on working as a team with professionals. *European Journal of Probation*, 13(3), 226-241.
- Lindström, J., Rantanen, T., & Toikko, T. (2024). Narratives of experts by experience: A journey from criminal to expert. *Journal of Social Work*.

- Rikostaustaisten omat aiemmat kokemukset rakentuvat kokemusasiantuntijakoulutuksessa henkilökohtaisiksi tarinoiksi, jotka toimivat kokemusasiantuntijuuden keskeisinä resursseina. Kokemusasiantuntijoiden voimaantuminen ilmeni heidän esittämässään tarinoissa niin yksilöllisinä kuin yhteisöllisinä prosesseina. Oma tarina tunnistettiin voimavaraksi, jota julkisesti kertomalla päästiin osaksi muutosta tukevia sosiaalisia verkostoja.
- Tarinoita kertomalla ja yhteisesti tulkitsemalla rikostaustaiset tulivat myös tietoisemmiksi omista tilanteistaan.
- Kokemusasiantuntijoiden kertomissa tarinoissa yksilöllinen kuntoutuminen, rikollisuudesta irrottautuminen ja kokemusasiantuntijuuden mahdollistamat uudenlaiset tehtävät olivat osa henkilökohtaista voimaantumista.
- Kokemusasiantuntijakoulutuksen vertaisryhmän tuella usko kokemusasiantuntijakoulutuksessa olevien omista selviytymismahdollisuuksista voimistui.

- Tarinoiden jakaminen ja refleктоiminen ammattilaisten kanssa edesauttoi kokemusasiantuntijoita muodostamaan aiempaa myönteisempiä käsityksiä ammattilaisista sekä eri viranomaisista. Etenkin rikosseuraamusalalla toimivien ammattilaisten ja poliisin kanssa toteutuneet kohtaamiset vaikuttivat myönteisesti kokemusasiantuntijoiden auktoriteettikäsityksiin. Rikos- ja päihdetaustaisten kertomat tarinat ja niistä keskusteleminen edesauttoivat ammattilaisia muuttamaan rikos- ja päihdetaustaisiin liittyviä ennakkokäsityksiä.
- Vertaisryhmä tarjosi siten myös peilejä rikollisesta identiteetistä luopumiseen ja ajattelutapojen refleктоimiseen. Rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijoiden mukaan he edellyttivät vertaisina toisiltaan rehellisyyttä, mikä oli heidän mielestään kokemusasiantuntijuuden ydin.
- Rikos- ja päihdetaustaisten yhteinen työskentely, kokemuksien jakaminen sekä ajatuksien refleктоinti antoivat kokemusasiantuntijoille ymmärrystä siitä, että kukaan ei ole ihmisenä koskaan täysin valmis. Jaettujen tarinoiden kautta tulivat näkyviksi myös yhteiskunnan turvaverkkojen sekä järjestelmien toimimattomuus.
- Kokemusasiantuntijuus koettiin merkityksellisenä ja tärkeänä, koska omiin vaikuttamisen mahdollisuuksiin uskottiin.

Se, että rikostaustaiselle annetaan kasvot ja ääni. Se, että se henkinen ja fyysinen muutos. Rikollisuudesta irrottaminen on niin konkreettinen, et vielä enemmän, kun mun kohdalla ihmiset sanoo, et ei ois ikinä uskonu. Ja ne ihmiset kun jotenkin nousee seison ja niille annetaan kasvot ja ääni ja ne puhuu kaikkien syrjittyjen ja väheksytyjen ja leimattujen puolesta, niin jos ei se oo muutosta, niin mikä. Vähän aikaa sitten, vuosikymmen sitten kukaan ei oi sees kuunnellu. Ja nyt puoli yhteiskuntaa kuuntelee, jos puhuu vaan tarpeeks kovaa. Ja ihmiset saa taa uutta uskoo itteensä ja elämäänsä. Niil on oikeus olla. Ne on jotenkin taas ihmisii ja sehän on se muutos, mitä täs tapahtuu. En tiedä voiks enempää muuttaa, kun puskee koko ajan ulos (korkeakoulun nimi) ryhmällisen ihmisii, jotka on löytänyt itselleen ihmisarvon. Ne jatkaa elämäänsä kertoen, et mun elämä oli joskus tollasta ja nyt se on tällasta.

Jennifer

Jos joku vanginvartija ymmärtää jotain uutta tai varsinkin jos se kokee että nythän tämän jälkeen hän ymmärtää että vanki voi muuttua, niin sehän heti vaikuttaa sen työotteeseen. Nyt kun hän menee takas duuniin niin sitten se muistaa, että ai niin joo, sekin muuttui, niin ehkä tää seuraavakin muuttuu?

Jack

- Kokemusasiiantuntijoiden kertomat tarinat parityöstä loivat kuvan kokemusasiiantuntijasta toimijana, joka on sekä tulkki että puolestapuhuja edistäen asiakkaan ja ammattilaisen välistä keskinäistä ymmärrystä sekä asiakkaan asemaa palvelujärjestelmässä.
- Rikostaustaisilla on sellaista tietoa, joka voi hyödyttää sekä ammattilaisia että asiakkaita. Entiset rikolliset ja päihderiippuvaiset tunnistivat työssään itsensä vertaisiksi asiakkaiden kanssa. Tämä ymmärrys on vahvuus asiakastyössä.
- Kokemusasiiantuntijat odottivat, että ammattilaiset kohtelisivat heitä kuten ammattilaisia. Kokemusasiiantuntijoiden vertaisuudesta rakentuva kaksoisrooli teki heidän asemansa ja rooliensa hahmottamisesta vaikeampaa ammatillisissa organisaatioissa.

Kokemusasiantuntija reflektiivisenä tiedontuottajana

- Haastatteluissa kuvattiin, miten ammattilaisilla oli kyky suhtautua työhön analyyttisesti, kun taas kokemusasiantuntijoiden kerrottiin suhtautuvan työhön tunneperäisesti.
- Haastateltavien kuvauksissa sosiaalityössä tuli esille erilaisia ilmiöitä, joita ammattilainen ei tunnistanut ja joita kokemusasiantuntija reflektoi työssään ammattilaiselle. Näissä kuvauksissa rakentui kuva yksisuuntaisesta työhön liittyvästä refleктоimisesta, joka toteutui kokemusasiantuntijalta ammattilaiselle.
- Haastateltavien kuvauksissa kokemusasiantuntijan ihmistuntemus rakentui kadulla kertyneistä kokemuksista. Näistä kadulla opituista kokemuksista oli hyötyä, kun kohdattiin asiakkaita. Haastateltavan kuvauksessa kokemusasiantuntijalle mahdollistui kertomansa selviytymistarinan myötä ammattilaisia rehellisempi vuorovaikutussuhde asiakkaiden kanssa.

Parityö on ihan loistava. Se on paras tapa toimia. Jotta se asiakas saa periaatteessa sen parhaan avun, niin siihen tarvitaan se ammattilainen, joka on käynyt ne koulut. Sitten tarvitaan se tyyppi, joka on oikeesti selvinnyt sieltä. Mutta ehdottomasti työparimallina. Se on mun mielestä kummankin maailman parhaat osat. Mun mielestä ois jotenkin villi ajatus, et entinen rikollinen käy jonkun kurssin ja sit se ois yhtäkkiä olevinaan kykeneväinen tekee silleen duunii. En mä ainakaan pystyisi työhöni ilman mun työparia. Ihan niin kun tällasii niin kun kirjaimellisesti, miten tehään raportit ja kirjojetaan. Et kyllä mä tarviin ainakin sen työparin siihen.

Jack

Tiimitoverini sanoi ensimmäisenä päivänä ohikulkevalle vartijalle, että Jennifer on täällä töissä, et älä heitä ulos, vaikka habitus on tällainen. Niin kyllähän se nyt kertoo aika paljon siitä, mikä ero siinä suhtautumisessa on jonkun muunlaiseen työtehtävään tai taustalla olevaan ihmiseen, et tuskin se ois sanonu siitä sosiaalityöntekijästä, että kun tällä Saralla nyt on tää tatuointi tässä, niin älä heitä pihalle, vaikka on tällainen. Kyl se välil ylittää semmoset tietynlaiset rajat se kommunikaatio. Et mä koen, et kun ihmiset kelaat, et sul on ollu aika värikäs ja kulmakarvoja kohottava tausta, niin sit meille voi sanoo mitä tahansa ja meistä voi sanoo mitä tahansa ja meidän pitäis vaan hymyillen kestää se, koska kyllähän te tiedätte ja varmaan ootte pahempaakin kuullu.

Jennifer

Rikollisesta asiantuntijaksi

- Kokemusasiantuntijuuden kautta rakentunut rikos- ja päihdetaustaisten minäkuva merkitsi menneisyydestä huolimatta hyväksytyksi tulemisen kokemusta, uskallusta olla oma itsensä ja mahdollisuutta hyödyntää omia vaikeita elämäkokemuksia toisten ihmisten hyväksi. Menneisyyteen liittyvät stigmat hälvivät, koska eletty menneisyys oli välttämättömyys kokemusasiantuntijaksi tulemisen kannalta.
- Kokemusasiantuntijoiden identiteettikuvauksissa positiiviset päätökset merkitsivät siirtymiä asiakkaista asiantuntijoiksi. Kokemusasiantuntijoiden kuvauksissa kokemusasiantuntijakoulutus ja sitä seurannut työ kokemusasiantuntijana mahdollistivat kokonaisvaltaisen itsensä hyväksymisen ja kasvun uudenlaiseen elämäntapaan, jossa menneisyys jäi taakse ja sieltä siirryttiin pois. Vain vaikeita kokemuksia menneestä hyödynnettiin ja niillä saavutettiin asema kokemusasiantuntijana.

Rikollisesta asiantuntijaksi

- Rikos- ja päihdetaustaiset kokemusasiantuntijat kuvailivat, miten tärkeää heille oli oman menneisyyden käsittely ja sen päätökseen saaminen. Menneisyyden tarina liittyi vahvasti yhteiskunnan marginaalissa olevan asemaan, josta oli päästy pois. Menneisyyden päätökseen saamiseen liittyi samalla asiakkaan roolista luopuminen, jota työntekijät myös arvostivat. Kokemusasiantuntijoiden vuorovaikutussuhteissa rakentui uudenlainen identiteetti, joka vahvisti rikollisuudesta irrottautumista yrittävien itsetuottamusta, optimismia tulevaisuuteen sekä siirtymiä asiakkaista ammattilaisiksi.

Rikollisesta asiantuntijaksi

- Kokemusasiantuntijana toimiminen voi toimia eräänlaisena ”salakavalana juonena”, jolla desistanssiprosessissa olevat saadaan toimimaan yhteiskunnan normien mukaisesti. Kokemusasiantuntijakoulutus ja työtehtävät kokemusasiantuntijana ovat eräänlainen *fake it till you make it* -prosessi. Ne mahdollistavat rikollisesta identiteetistä luopumisen ja desistanssin opettelemisen, kunnes ne omaksutaan osaksi uudenlaista minää ja elämäntapaa.
- Rikollisuudesta irrottautuneet ja kokemusasiantuntijakoulutukseen hakeutuneet kokemusasiantuntijat vahvistivat uusia prososiaalisia identiteettejään työssään. Kokemusasiantuntijakoulutus ja työtehtävät tarjoavat rakenteellisia vaikutteita rikollisuudesta irrottautumiseen.

Mun yks isoimpii päämääriihän on olla yhteiskunnan tuottava jäsen. Että tuon pöytään enemmän kuin siitä otan. Koulutusvaiheessa ne opintojaksoyhteistyöt ja viranomaisyhteistyöt on parhaimmillaan sitä, että annetaan yhteiskunnalle takas. Et kaikki se paska mitä on aiheuttanu ja ne isot hintalaput, niin sä autat yhteistyössä just viranomaisten kanssa ja tulevien ammattilaisten kanssa estääkseen et se seuraava juniori ei ehkä päädy yhtä pitkälle ja tee yhtä isoja laskuja, niin kyllähän siinä se on täyttyny jo. Ja kyllähän se rakentaa sitä identiteettiä. Kauheen kiva sana, että yhteiskunnan tuottava jäsen - sehän on niin kun kivemmalta kuulostaa - mut sit kun sitä oikeesti pääsee tekee. Se on kyllä vitun siistii. Ja ihan tällaset verojen maksamiset ja muut. Se, kun ne kuuluu siihen. Mut kyllä se takasin antaminen.

George

Mä näin mun päihdepolin työntekijän, kun mä olin päihdepolil duunissa ja se sano, et aika paljon vettä virranu sillan alta, et sä oot pöydän toisel puolel. Ja se on nimenomaan se pöydän toiselle puolelle siirtyminen, mikä on ehkä hämmentävintä nykyelämässä. Sitä ei lakkaa ihmettelemästä eikä se lakkaa olemasta äärimmäisen kiitollisuuden kohde. Ja se myös nostaa omanarvontuntoo, et sä noin yksinkertasella tavalla ja vähän mietiskelemällä tavallaan näät kokonaisuudessaan sen, miten paljon sä oot tehny töitä elämäs eteen.

Jennifer

Yhteystiedot

Janika Lindström

Tutkintovastaava | Coordinator of Correctional Services Degree Programme

Lehtori | Senior Lecturer

Rikosseuraamusala | Correctional Services

+358 406 375006

Laurea-ammattikorkeakoulu | Laurea University of Applied Sciences

Ratatie 22, (FI-) 01300 Vantaa, Finland